

SOSYAL & BEŞERÎ BİLİMLERDE ARAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER - II

Ekim 2022

Editörler

Doç. Dr. Ayşe Çatalcalı Ceylan
Dr. Öğretim Üyesi Çağla Melisa Kaya

İmtiyaz Sahibi / Publisher • Yaşar Hız
Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Eda Altunel
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Kitaplığı
Editörler / Editors • Doç. Dr. Ayşe Çatalcalı Ceylan
Dr. Öğretim Üyesi Çağla Melisa Kaya
Birinci Basım / First Edition • © Ekim 2022
ISBN • 978-625-430-436-1

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin
almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı.

Citation can not be shown without the source, reproduced in any way
without permission.

Gece Kitaplığı / Gece Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak

Ümit Apt. No: 22/A Çankaya / Ankara / TR

Telefon / Phone: +90 312 384 80 40

web: www.gecekitapligi.com

e-mail: gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume

Sertifika / Certificate No: 47083

Sosyal & Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler - II

Ekim 2022

Editörler

Doç. Dr. Ayşe Çatalcalı Ceylan
Dr. Öğretim Üyesi Çağla Melisa Kaya

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

GELENEKSEL KAMU YÖNETİMİNE YÖNELİK ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

Hasan ERYÜRÜK 1

Bölüm 2

17. YÜZYIL OSMANLI İDARESİNDE MANYA VE MANYALILAR

Neslihan ALFISTIK..... 27

Bölüm 3

KADIN POLİTİKALARI İLE İLGİLİ SİYASİ LİDERLERİN SOSYAL MEDYA SÖYLEMLERİNE YÖNELİK BİR KARŞILAŞTIRMA: MERAL AKŞENER, KEMAL KILIÇDAROĞLU VE DEVLET BAHÇELİ ÖRNEĞİ

Hakan IRAK..... 47

Bölüm 4

ALMAN DIŞIŞLERİ ARŞİV BELGELERİ IŞIĞINDA DEMOKRAT PARTİ HÜKÜMETİ’NİN BASINA YÖNELİK RESMİ İLAN POLİTİKASI

Gökhan EŞEL 67

Bölüm 5

ALGILANAN ÖRGÜTSEL DESTEĞİN ÖRGÜTSEL SİNİZM VE ÖRGÜTSEL BAĞLILIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mustafa KOŞAR & Hüseyin ASLAN 81

Bölüm 6

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YERELLEŞME EĞİLİMLERİNİN MINTZBERG’İN YÖNETİCİ ROLLERİNE ETKİLERİ

Z. Benan BÖKE & Ayşe ÇELİK 97

Bölüm 7

AVRUPA TASVİR SANATINDA AZİZE AGATHA

Şule GEDİKLİ 125

Bölüm 8

KAPİTALİST SAĞLIK HİZMETİ ÖRGÜTLENMESİ VE KARŞI-KÜLTÜRÜN İNŞASI

Hatice ÖZER 141

Bölüm 9

DİJİTAL KÜLTÜRDE ALTERNATİF MEDYA

Yağmur ÇOLAK 155

Bölüm 10

AİLE TEMELLİ SOSYAL SERMAYE OLUŞUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

Merve Nur OKTAR 175

Bölüm 11

KÜRESELLEŞME KAPSAMINDA TURİZMDE OTANTİKLİK ALGISI

Nuray YILDIZ 191

Melek Ece ÖNCÜER 191

Bölüm 12

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİ ÇEVİRİMİÇİ EĞİTİM SİSTEMİNDE AHLAKİ DAVRANIŞ AÇISINDAN KOPYA ÇEKME EYLEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Erdem DİRİMEŞE 205

Bölüm 13

TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN DEMOKRASİ SERÜVENİNDE 14 MAYIS 1950 SEÇİMLERİNİN SEÇİM GÜVENLİĞİ

Serdar Cem SEDİROĞLU 223

Bölüm 14

SOSYAL BİLİMLERİN SAHA ARAŞTIRMALARINDA GÖRÜŞME TEKNİĞİNİN DOĞASINI ANLAMA

Serdar CEYLAN 237

İhsan BULUT 237

Bölüm 15

ADLİYE ÇALIŞANLARINDA PSİKOSOSYAL RİSK ETMENLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇORUM ADLİYESİ ÖRNEĞİ

Yağmur SEZİK IŞIK.....	261
Berna GÜR.....	261

Bölüm 16

ANTİK YUNANDA TIP ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Abdullah ŞİMŞEK	279
-----------------------	-----

Bölüm 17

KÜRESEL TİCARET KÜLTÜRÜNDE PARİS PASAJLARININ ROLÜ

Fatih ORDU	295
------------------	-----

Bölüm 18

ESED'İN SURIYESİ ÜZERİNE BİR KURGU (LÂ SEKÂKÎNE FÎ MATÂBÎHİ HÂZİHÎ'L MEDÎNE)

Ercan BARAN.....	311
------------------	-----

Bölüm 19

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDEKİ MODERN EĞİTİM ANLAYIŞININ YENİDEN KURMACI EĞİTİM FELSEFESİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Beyhan BAYRAK	329
---------------------	-----

Bölüm 20

DÜNYA SİSTEMİ ANALİZİ VE KIRSAL YOKSULLUK

Gülbaşak DİKTAŞ YERLİ	361
Nurgün OKTİK.....	361

Bölüm 21

NİKOLAY İVANOVİÇ İLMİNSKİY'İN TEÂRÜF-i MÜSLİMÎN MECMUASINDA YAYINLANAN MEKTUPLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Zafer ATAR.....	381
-----------------	-----

Bölüm 22

TOPLUMSAL CİNSİYET DERSİNİN SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNE ETKİSİ VE DERS İÇERİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tuba YÜCEER KARDEŞ 407

Bölüm 23

ÇAĞATAY TÜRKÇESİNDEN ÖZBEK TÜRKÇESİNE SON ÇEKİM EDATLARI VE İSTEMLERİ

Nülüfer ÇELİK 421

Derya ULUTAŞ ÇOKGÜNGÖR..... 421

Bölüm 24

GEÇ ORTA ÇAĞDA ARTUKLU (MARDİN) KÖKENLİ ASTRONOMİ BİLGİNLERİ ÜZERİNE BAZI TESPİTLER

Seyfettin KAYA..... 453

Bölüm 25

MUNZUR VADİSİ VE OVACIK HAVZASININ JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİNİN JEOTURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Zeynel ÇİLĞİN 471

Bölüm 26

ADANA BELEDİYESİ'NİN KURULUŞU VE ÖRNEK BİR BELEDİYE BAŞKANI: TURHAN CEMAL BERİKER

Erdem ÇANAK..... 495

Bölüm 27

TUNCELİ İLİ'NİN FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Fatma ESEN 513

Bölüm 28

LİDER MESAFESİNİN ÇALIŞANLARIN İŞ TATMİNİNE, MOTİVASYONUNA VE PERFORMANSINA ETKİSİ: BİR HAVAYOLU ŞİRKETİ ÖRNEĞİ*

Orhan BİRDAL 543

Tuğba YAŞİN 543

BÖLÜM 14

SOSYAL BİLİMLERİN SAHA ARAŞTIRMALARINDA GÖRÜŞME TEKNİĞİNİN DOĞASINI ANLAMA

Serdar CEYLAN¹

İhsan BULUT²

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü. serdar_ceylan_51@hotmail.com ORCID: 0000-0002-9599-5586

2 Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Antalya. ihsanbulut@akdeniz.edu.tr ORCID: 0000-0002-4873-3479

Giriş

Sosyal bilimlerde ikincil veriler üzerinden yeni çıkarım ve yorumlar yapılabildiği gibi, saha araştırmasına dayalı olarak ampirik veriler de elde edilebilmektedir. Sosyal bilimlerde uygulamaya dayalı veri toplanırken, nicel araştırma yöntemi anket tekniğinin sıklıkla kullanmakta, nitel araştırma yönetiminde ise görüşme ve gözlem teknikleri veri toplamada öne çıkmaktadır. Sosyal bilimleri pozitivist yaklaşıma oturtan bakış açısı, nicel yöntemin anket tekniğini ve istatistiksel analizi veri toplama ve analizde merkeze alırken, yorumlayıcı sosyal bilim (hümanistik gelenek) ve eleştirel sosyal bilim (Marksist yaklaşım, feminizm, postmodernizm) nitel yöntemin görüşme ve gözlem tekniğini esas almaktadır. Pozitivist ve hümanist geleneğin her ikisi de saha araştırması yapsa da soruların hazırlanması, verinin toplanması ve analiz süreci kendi doğası içerisinde farklılaşmaktadır. Nicel yöntemde, hipotezleri test etme, farklı değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçme, verileri rakamsallaştırma ve istatistiksel analiz yapma süreçleri görülürken; nitel yöntemde görüşme ve gözleme dayalı kelime ve cümlelerin sıklığı, vurgusu, anlamı ve yorumlanması süreçleri karşımıza çıkmaktadır.

Saha araştırması (tarihsel gelişimi için bkz. Neuman, 2013: 542), kendi gündelik yaşantılarının doğal akışında hareket eden insanların incelenmesidir. Saha araştırmasında, doğal bir ortamda, “gerçek insanlarla” doğrudan, yüz yüze toplumsal bir etkileşim vardır. Saha araştırmasında, araştırmacı, incelenen insanlarla doğrudan konuşmakta ve onları gözlemlemektedir (Neuman, 2013: 541). Nitel araştırma, bir sahanın ya da sosyal hayatın bir kesitiyle uzun süreli ve yoğun bir etkileşim süreci ile birlikte gerçekleştirilmektedir. Sözü edilen süreçler bireylerin, grupların ve toplumların gündelik hayatını yansıtmaktır. Burada araştırmacının amacı, çalışma yaptığı sahanın (ortamın) özelliklerine “bütüncül” (sistematik, kapsayıcı ve bütünlük) bir bakış açısıyla bakmaktır. Araştırmacının yapacağı işlerden biri, özel durumlarda insanların günlük olayları nasıl anladıkları (algıladıkları), açıkladıkları, eyleme geçtikleri ve yönettiklerini irdelemektir. Bunu yaparken öncelikle daha az standartlaştırılmış veri toplama araçları kullanılmaktadır (Miles ve Huberman, 2015: 6-7). Nitel yöntemli sosyolojinin klasik bir alanı olan saha araştırmasında problem, doğal çevresi içinde (mekânda) yakalanmaya çalışılmaktadır. Araştırmacının kendisi bu doğal çevreye uymakta, “alana” inmekte ve araştırma konusunun geçtiği gündelik yaşama katılmaktadır. Saha araştırmasında ana düşünce, olguları mümkün olduğunca doğal ortamında araştırmak olmaktadır. Bu yolla hem araştırma sırasında olguya yanlış bir müdahalede bulunmaktan hem de olgudan uzak dışsal bir bakış açısından kaçınılmaktadır. Saha araştırması, taslak olarak dört basamaktan oluşmaktadır: (i) Problemin belirlenmesi, (ii) Araştırma sahasıyla (alanla) ilişkiye geçilme-

si, (iii) Materyal toplanması, (iv) verilerin yorumlanması (Mayring, 2011: 59-60). Antropoloji, coğrafya, psikoloji, sosyoloji ve turizm gibi birçok sosyal bilim, saha araştırmasına (uygulamaya) dönük araştırma yapmakta ve sahadan ampirik veri toplamaktadır. Nitel yöntemli bu tür sosyal bilimlerin araştırmalarında kişi ve gruplarla yüz yüze görüşme ve gözlem tekniği sıklıkla kullanılmaktadır. Bu tür saha araştırmalarında görüşme tekniğinin ve fenomenolojik yaklaşımın doğasını anlamak için literatüre bakmakta yarar vardır.

Araştırmacının amacı, sosyal bilimlerin saha araştırmalarında veri toplamak için kullanılan görüşme tekniğini ve onun ontolojik ve epistemolojik arka planını oluşturan yorumlamacı (fenomenolojik) yaklaşımının doğasını anlamaya çalışmaktır. Araştırmacının veri setini, ikincil veriler olan bilimsel kitap ve makaleler oluşturmaktadır. İkincil veriler üzerinden konu anlaşılmaya çalışılmış ve elde edilen bulgular betimlenerek yorumlanmıştır. Çalışmada, görüşme tekniği ve onun felsefi dayanağı olan fenomenolojik yaklaşım tartışılmaktadır. Ayrıca görüşmenin çeşitleri ve güçlü yönleri ile saha görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken hususlar vurgulanmaktadır. Saha araştırmalarında yapılan fenomenolojik görüşmelerin sosyal bilimlerde artan önemi ve yorumlamacı yaklaşımın güçlü yanları literatürde tartışılmaktadır. Ayrıca saha araştırması öncesi hazırlık aşamasında, saha araştırmasında, veri analizi ve raporlaştırma sürecinde görüşme tekniğinde dikkat edilmesi gereken önemli hususların olduğuna bu çalışmada dikkat çekilmekte, görüşmelerin analiz tipleri üzerinde durulmaktadır. Araştırmada cevap aranan sorular ise şu şekildedir: Sosyal bilim saha araştırmalarında fenomenolojik yaklaşım ne anlam ifade etmektedir? Sosyal bilim saha araştırmalarında görüşme tekniği nedir? Sosyal bilim saha araştırmalarında görüşme tekniğinin avantajları nelerdir? Sosyal bilim saha araştırmalarında görüşme tekniğini uygularken araştırmacının dikkat etmesi gereken şeyler nedir? Sosyal bilim saha araştırmalarında görüşme tekniğinin analiz türleri nelerdir?

Fenomenolojik (Yorumlayıcı) Yaklaşım

Filozof Edmund Husserl ve Alfred Schutz yirminci yüzyılın başında sosyal bilimlerin temel yönelimi olarak fenomenolojiyi ortaya atmıştır. Patton'a (2002) göre, fenomenoloji ile insanların olguları nasıl tanımladığının ve duyguları aracılığıyla onları nasıl algıladıklarının çalışılması kastedilmektedir (Merriam, 2015: 9). Kökleri çok eskilere dayanan fenomenolojiyi Edmund Husserl (1859-1938), felsefi bir yöntem olarak geliştirmiş ve daha sonra başka araştırmacılar, fenomenolojiye farklı yönlerden katkıda bulunmuşlardır. Böylece fenomenoloji, neredeyse bir sosyal bilim disiplini haline gelmiştir. Fenomenolojinin sadece betimsel ve yüzeysel olarak fenomen analizi yaptığı şeklindeki eleştiriler, birer önyargı olduğu bilinmelidir. Nitekim fenomenoloji, yüzeysel bir betimlemeyi değil, araş-

tırma olgusunun zengin bir betimlemesinin yapılmasını daha çok önemsemektedir. Buradaki ana düşünce, tek tek insanların bakış açılarından bakarak onların bireysel anlam yapılarını ve niyetlerini anlamaya çalışmaktır. Böylece fenomenoloji, sosyal bilimlerde, daha çok insanın iç dünyasına ve onların bilinç yapılarına yönelmektedir. Bu anlamda fenomenolojik çözümlemenin esas amacı, şeylerin varlığının ve özünün kavranması olmaktadır (Mayring, 2011: 110).

Entrikin'e (1976) göre fenomenoloji, açıklamaktan çok anlatıdır. Entrikin, fenomenolojik yaklaşımın pozitivist bir alternatif olmaktan çok, bir eleştiri biçimi olduğunu belirtmektedir (Özgüç, 2010: 295-296). Nitekim pozitivist yaklaşıma asıl tepki de fenomenolojiden gelmiştir (Peet, 1998). Örneğin beşeri coğrafyacılar, pozitivist yaklaşımı determinist ve mekanik bulmuş; insanın duygu ve düşünceleri ile karmaşık ve anlaşılması güç bir varlık olduğunu vurgulamışlardır. Bu nedenle beşeri coğrafyacılar, pozitivist yaklaşımın mekanik bakış açısı ile insanın davranışlarının arkasındaki derin anlamları ortaya çıkarmanın ve insanın bu karmaşık dünyasını anlamının mümkün olmadığını belirtmişlerdir (Buttimer, 1974, 1983; Relph, 1976; Tuan, 1982; Kaya, 2014a: 31-32). Fenomenolojik yaklaşımın pozitivist yaklaşımdan farkı, sosyal olayları fen (doğa) bilimcilerin yaklaşımı ile izah etmenin geçerliliğini reddetmesidir. Sosyal olaylar/olgular, oldukları ve yaşandıkları şekilde incelenmeli ve açıklanmalıdır. Bu yaklaşımın temelinde, insan davranışını anlamak için onu yorumlamak ve aynı zamanda yorumların tamamen objektif olamayacağı gerçeğini kabul etmek gereği yatmaktadır. Fenomenolojik yaklaşım, katılımcıların sosyal olgulara atfettikleri anlamlara odaklanmayı tercih etmektedir. Böylece araştırmacı "*ne, niçin oluyor?*" sorularına cevap bulmaya çalışmaktadır. Fenomenolojik yaklaşımın bir özelliği de izah yaparken olgunun gerçekleştirdiği ortamı (sahayı, çevreyi) dikkate almasıdır. Bu niteliği ile fenomenolojik yaklaşım, pozitivist yaklaşımla karşılaştırıldığında, daha az sayıda denekten oluşan bir örnek kütle ile ilgilenmektedir. Ayrıca elde edilen veriler, genellikle nitel tekniklerle analiz edilmektedir (Altunışık, 2012: 65-66).

Fenomenologlar, insanın varoluşundan bağımsız bir objektif dünya olmadığını ileri sürmekte, tüm bilginin deneyim dünyasından çıktığını ve bilginin içinde yaşanılan dünyadan (siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yapıdan) bağımsız olmadığını belirtmektedirler (Gregory, 1978; Özgüç, 2010: 294). Fenomenoloji, değerler konusunun anlaşılması gerektiğine vurgu yaparak, gündelik hayata, özne olarak insana, harekete, yere (*place*) ve mekâna (*space*), sosyal ve çevresel ahlaka önem vermektedir. Açıklamadan ziyade anlamayı önceleyen bir yaklaşımdır. Bu manada anlam, tecrübe, bağlam, sübjektivite, düşünme ve yorumlama fenomenolojinin en temel vurgu alanları olmaktadır (Buttimer, 1993; Kaya, 2014a: 31).

Fenomenoloji, nitel yöntemi kullanarak yaşamın çok boyutlu ve karmaşık dünyasını anlamaya çalışmaktadır. Derinlemesine görüşme, etnografya, odak grupları, vaka çalışmaları ve gözlem gibi teknikler, fenomenoloji için önemli veri toplama teknikleridir (Kitchin ve Tate, 2000; Kaya, 2014a: 32). Fenomenolojik yaklaşım, bireysel evrenin araştırılmasıdır. Yani fenomenolojik yaklaşımın temelini bireysel tecrübeler oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda araştırmacı, katılımcının kişisel (öznel) tecrübeleri ile ilgilenmekte, bireyin algılamaları ve olaylara yükledikleri anlamları incelemektedir (Baş ve Akturan, 2017: 86). Girorgi ve Giorgi'ye (2003) göre, fenomenolojik yaklaşımda tek bir gerçeklik yoktur. Gerçeklik kişisel algılamalara dayanmakta ve zamanla değişebilmektedir. Kişinin ne bildiği, yaşadığı çevre ve şartlara göre değişiklik göstermektedir (Baş ve Akturan, 2017: 86). Fenomenoloji, kendine özgü özelliklere ve felsefeye sahip bir araştırma yöntemidir. Fenomenolojik analizde, nitel verilerde, parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma gerekmektedir. Bu süreç sonunda "anlam" ortaya çıkmaktadır. Ancak her bireyin algısı farklı olduğu için, ortaya değişik anlamların çıkması olası olmaktadır. Buna karşılık fenomenolojik yaklaşımda olgulardaki gerçekliğin tanımlanması amaçlanmaktadır. Nitekim fenomenoloji, tümevarımsal tanımlayıcı bir araştırma yöntemi olarak bilinmektedir (Simpson, 2007: 83). Fenomenoloji, keşfedici ya da tahmin edici değil, tanımlayıcı bir araştırmadır. Fenomenolojik araştırmalarda mutlaka genelleme yapmak amaçlanmamaktadır. Fenomenolojik araştırma, tümevarımsal tanımlayıcı bir araştırma olsa da fenomenolojik araştırmada bir grup bireyin tecrübelerini incelemenin ve bunlardan yola çıkarak bir genelleme yapmanın amaçlandığı unutulmamalıdır. Ayrıca fenomenolojik araştırma sürecinde bireylerden elde edilen verilerin, araştırma raporunda bireylerin vizyonundan sunulması gerekmektedir (Baş ve Akturan, 2017: 87, 90-91).

Fenomenolojinin İşlev ve Türleri

Fenomenoloji, kolay kolay yüzeye çıkmayan karmaşık bir problemin (gerçeğin, sorunun) ortaya çıkartılmasına yönelik bir süreçtir. Fenomenoloji, hem bir felsefe (yaklaşım) hem de bir metodoloji olarak iki farklı amaca hizmet etmektedir. Özel tecrübeleri tanımlamak felsefi amaç iken, sıradan günlük hayatın içinde tecrübelerin detaylarını birleştirmek ise metodolojik amaç olmaktadır (Goulding, 2005: 301; Baş ve Akturan, 2017: 89). Graumann ve Metraux (1977) ise, fenomenolojik yönelimin üç işlevinden söz etmektedir: (i) Eleştirel işlev (belirli içerik alanlarındaki ve metodolojik kavramlardaki hâkim yönleri sorgulamaktadır). (ii) Heuristik işlev (yeni bakışlar, boyutlar ve alternatifler önermekte ve araştırma pratiklerine uygulamaktadır). (iii) Betimsel işlev (önemli konularla ilgili öznenin perspektifinden geniş bir manzara sunmaktadır) (Mayring, 2011: 111-113).

Fenomenolojik araştırma, betimleyici fenomenoloji ve yorumlayıcı fenomenoloji olarak iki farklı biçimde de ele alınmaktadır. **Betimleyici fenomenoloji**, bireylerin bildikleri şeyin ne olduğu ile ilgilenmektedir. Sorduğu en kritik soru “*bilenen şey nedir?*” sorusudur ve temel olarak bunu cevaplandırmaya çalışmaktadır (Reiners, 2012). Betimleyici fenomenolojide temel amaç, insanların algı ve deneyimlerini betimlemektir. Bu nedenle, betimleyici fenomenoloji, yorumlamacı fenomenolojiden farklı olarak, yorumlamadan çok betimlemeye önem vermektedir. **Yorumlayıcı fenomenoloji** ise, sadece kavramları ve onların niteliklerini tanımlamanın ötesinde bireylerin yaşam deneyimleri içinde görülmüş anlamlara bakmayı işaret etmektedir. Bu anlamlar, katılımcılara görünür değildir; fakat onların öykülerinden üretilmektedir. Yorumlayıcı fenomenoloji, insan deneyimlerinin ne olduğuna değil, onların bu deneyimlerine binaen bilinçli bir biçimde ne bildiklerine odaklanmaktadır (Lopez ve Willis, 2004). Başka bir deyişle, yorumlayıcı fenomenoloji, insanların günlük yaşam deneyimleri hakkında ima ettikleri şeylere odaklanmaktadır (Lopez ve Willis, 2004). Önemli olan, katılımcıların anlayışlarının arka planında bulunan yaşam hikâyelerindeki söylemlerin ve yorumlamaların içerisindeki gizli anlamları ortaya çıkarmaktır (Conroy, 2003). Yorumlayıcı fenomenoloji, günlük oluşumlar içinde gizlenmiş anlamları aramaktadır. Kritik sorusu ise “*olan şey nedir?*” sorusudur (Reiners, 2012). Bu nedenle yorumlayıcı fenomenolojide bireyin çevresiyle olan ilişkileri ve bağlam önemli rol oynamaktadır (Ersoy, 2017: 88-90).

Giorgi (1985) ise, feneomolojik çözümlemede dört evre önermektedir: (i) Araştırmacı, her şeyden önce toplanan materyali dikkate alarak “bütünle ilgili bir genel anlama” ulaşmalıdır. (ii) İncelenen fenomenin anlam birimlerini kurmalıdır. Fenomen nerede aranmalı ve hangi noktalara önem verilmelidir? sorusunu sormalıdır (iii) Fenomene bağlı olarak anlam birimlerini yorumlamalıdır. (iv) Bu anlam birimleri karşılaştırılarak, ilişkilendirilerek ve fenomenin genel bir yorumu verilecek şekilde senteze ulaşılmalıdır.

Fenomenolojik Görüşme

Disipliner bakış açılı görüşmeler, fenomenolojik görüşmedir. Fenomenoloji, nitel araştırmalara bilgi sağlayan bir yaklaşımdır. Bir araştırmacı, fenomenolojik çalışma ile fenomenolojik görüşme yapabilir. Bu, araştırmacının bireysel yeteneğini ortaya çıkarma çabası olarak görülür. Böyle bir görüşme, araştırmacıların görüşülen kişilerin yaşamındaki derin ve anlamlı olaylara inmesini sağlamaktadır. Fenomenolojik çalışmalarda araştırmacının fenomenler hakkındaki kendi deneyimlerini yazması veya bir araştırmacının diğer bir görüşmeye başlamadan önce kendi deneyimlerinin desteklenmesi amacıyla başka bir araştırmacı tarafından görüşülmesi sıklıkla uygulanmaktadır (Mayring, 2011: 113).

Fenomenolojik araştırmalarda veriler toplanırken genelde görüşme tekniği kullanılmaktadır. Gözlem ve diğer veri toplama teknikleri destekleyici olarak kullanılabilmesine rağmen, fenomenolojik araştırmalarda esas veri kaynağı derinlemesine görüşme ve bazen birden fazla yapılan görüşmelerdir (Creswell, 2003). Fenomenolojik araştırmalarda uygulanacak görüşme, nicel araştırmalarda kullanılan (yapılandırılmış) görüşmenin aksine, yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. Fenomenolojik yaklaşımı benimseyen araştırmacılar, genelde katılımcılar ile yüz yüze görüşmeyi tercih etmektedir. Buradaki esas amaç, katılımcıların hedef fenomen (olgu) ile ilgili deneyimlerinin ne anlama geldiğini, yapısını ve esasını anlamaktır (Bernard, 2000). Fenomenolojik araştırmacılar, katılımcıların verdiği cevapları birbiri ile karşılaştırma imkânı bulduğu için, genelde yarı yapılandırılmış görüşmeleri tercih etmektedir. Hem yapılandırılmamış görüşmelerde hem de yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı, katılımcıların perspektifine ve deneyimlerine saygı duymakta ve katılımcıların ifadelerle yükledikleri anlamlara göre fenomenin (olgunun) yapısını açığa çıkartmaya çalışmaktadır (Marshall ve Rossman, 1995; Güler vd., 2015: 243). Bu tür fenomenolojik araştırmalarda yoğun ve derin görüşmeler yapmak gerekmektedir. Bu görüşmeler, yarı yapılandırılmış ve sözlü görüşmeler olmalıdır. Ayrıca fenomenolojik araştırmalarda görüşmelerin kaydedilmesi önemlidir. Zira araştırmacı not tuttuğu görüşmelerde dikkatini görüşmeye veremeyebilmektedir (Baş ve Akturan, 2017: 93).

Fenomenolojik araştırmalarda verileri toplamak için, içinde bireylerin bulunduğu bir araştırma sahası (bölge) tespit edilmektedir. Bu saha bir üniversite, bir kamu kuruluşu, bir mahalle, bir özel sektör olabilmektedir. Bir saha tespit etme zorunluluğu olmamasına rağmen, çalışmanın daha sağlıklı ve masrafsız olması amacıyla bir araştırma sahası tercih edilmesi tavsiye edilmektedir (Creswell, 2007; Güler vd., 2015: 114). Burada önemli olan tespit edilen sahada araştırma problemine konu olan fenomeni hayatında tecrübe eden ve yaşadıkları bu tecrübeleri tüm açıklığıyla anlatabilecek insanların bulunmasıdır. Çalışma yapılacak araştırma sahası tespit edildikten sonra, o sahaya nasıl girileceği (izin alma vb.) ve bireylere nasıl ulaşılabileceği konuları gündeme gelmektedir. Daha sonraki süreçte kimlerin ve kaç kişinin örneklem içerisinde yer alacağına karar verilmektedir. Fenomenolojik araştırmalarda olasılıklı olmayan örneklem metodları arasında (genelde) “amaca yönelik örnekleme” yöntemi kullanılmaktadır (Maxfield ve Babbie, 1998; Güler vd., 2015: 242). Bazı durumlarda ise kartopu örneklemden yararlanılmaktadır.

Görüşme Tekniği

Araştırmacıların tanımadıkları insanlara yaşamları hakkında soru sormayı düşünmesi, son yüzyıl içinde gelişmiş bir uygulamadır. Görüşmeye dayalı araştırmanın gelişimi ve kabulü modernleşmenin bir parçasıdır. Örneğin Batılı ülkelerin insanları, bir bilgi toplama yolu olarak anket ve görüşmelere alışkın olup, Batı kültüründeki bu insanlar, fazla düşünmeden anketleri doldurmakta ya da sorulara yanıt vermek için zaman ayırmaktadırlar (Yalçınoğlu, 2013: 185).

Bilgi toplama aracı olarak görüşme tekniği, araştırmacılar tarafından çok uzun süreden beri kullanılmaktadır. Özellikle sosyoloji alanında daha az resmi, yorumsamacı görüşme teknikleri, yaklaşık son yirmi yıllık süreçte ortaya çıkmıştır (Fontana ve Fray, 2005). 1980’lerden günümüze kadar olan süreçte görüşmeler, daha çok felsefi bakış açısıyla analiz edilip tartışılmaktadır (Merriam, 2015: 89). Görüşme veya derinlemesine görüşme tekniği, öncelikle antropoloji ve psikolojide, daha sonra sosyoloji ve diğer sosyal bilimlerde yaygın bir kullanım imkânına kavuşmuştur. Nitel görüşme; antropoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, eğitim, tarih ve kamu yönetimi alanındaki çalışmalar olmak üzere sosyal bilimlerde birçok disiplin tarafından tercih edilmektedir (Bal, 2016: 159). Görüşme, sosyal bilimlerde ve özellikle de sosyolojide en sık kullanılan araştırma tekniklerinden birisidir. Görüşme, “Neredeyse sosyolojik yöntemle hemen hemen eş anlamlı kullanılır hale gelmiştir” (Chadwick vd., 1984: 102). Yirminci yüzyılın sonlarında birçok sosyal bilim için görüşme, etkili bir veri toplama yöntemi olmuştur. Briggs (1986), görüşmenin sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemi olduğunu savunmaktadır. Ayrıca Briggs (1986), görüşme tekniğinin; bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından dolayı sosyal bilimlerde sıklıkla kullanıldığını (Briggs, 1986) belirtmektedir. Görüşme, ilk bakışta herkes tarafından yapılan konuşma ve dinleme becerisi gibi gözükse de kolay bir veri toplama tekniği değildir. “Görüşme; beceri, duyarlılık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsaması bakımından, “hem sanat hem de bilimdir” (Patton, 1987: 108). Bu yönüyle görüşme, sıradan bir konuşmadan çok farklıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 147).

Görüşmede amaç, derinlikli bilgilere ulaşmak ve insanların anlam dünyasına vakıf olmaktır. Görüşmede sorular sorarak, az bilinen bir konuda derinlikli bilgilere ulaşılmaktadır. Görüşmede karmaşık sosyal düzeni anlamak, olay ve ilişkileri derinlemesine irdelemek ve bunlardan önemli sonuçlar çıkarmak da amaçlanmaktadır (Kaya, 2014b: 282). Nitel araştırmalarda en çok kullanılan tekniklerden olan görüşme, önceden hazırlanmış soruların belli bir sistematik dâhilinde görüşülene sorulması ve

cevapların alınmasını öngören sosyal bir etkileşim olarak tarif edebiliriz (Rubin ve Rubin, 1995; Demir, 2017: 291). Görüşme, iki ya da daha fazla sayıda insan arasında belli bir amaç etrafında yapılan tartışmalardır (Altunışık vd., 2012: 93). Görüşme tekniği, insanların geçmiş, şimdi ya da gelecekle ilgili tutum, görüş ve davranışları ile ilgili bilgi almak amacıyla yapılmaktadır (Harrell ve Bradley, 2009; Güler vd., 2015: 114). Görüşmeden beklenen, görüşülen kişinin konu hakkındaki bilgi, görüş veya düşüncelerini almaktır. Araştırmacı, görüştüğü kişiyi sorduğu sorularla belirli bir konuya doğru yönlendirmekte, ancak görüşülen kişinin söyleyecekleri sınırlandırılmamaktadır (Demir, 2017: 292). Görüşme; önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci (Stewart ve Cash, 1985: 7) olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 147). Patton’a (1987) göre görüşme, bir bireyin iç dünyasına girmek ve onun bakış açısını anlamaktır. Görüşme yoluyla, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar, zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyeni anlamaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 148). Görüşme, hem araştırmacının hem de görüşülen kişinin ortak çabalarıyla gerçekleşmektedir. Görüşülen kişi “bilgi verici”, görüşen kişi ise “araştırmacı, görüşmeci, bilgi toplayıcı” pozisyonundadır (Bal, 2016: 160). DeMarrais (2004: 55) görüşmeyi, “görüşmeci ve katılımcıların birlikte yer aldığı, araştırma yapılan alana yönelik hazırlanan sorulara odaklanarak yapılan birlikte konuşma süreci” olarak tanımlamaktadır (Merriam, 2015: 85). En çok kullanılan görüşme çeşidi, bir kişinin diğer kişiden bilgi edindiği karşılıklı görüşme (Dexter, 1970: 136) olup, görüşmelerdeki temel amaç özel bilgi toplamak olmaktadır. Araştırmacı, görüşmecinin aklında bulunan şeyleri öğrenmek istemektedir (Patton, 2002: 341; Merriam, 2015: 85). Görüşme, araştırmacının ilgili kişilere kapalı uçludan açık uçluya uzanan bir yelpazede sorular sorarak bilgi topladığı bir yöntemdir. Görüşme, diğer insanların deneyimlerini ve o deneyimlerinden çıkardıkları anlamı kavrama adına duyulan merakı simgelemektedir. Görüşme, fikir alışverişinin yapıldığı gündelik diyaloglardan farklı olarak, dikkatli bir sorgulama ve dinleme sürecidir. Nitel görüşme, nitel araştırma yöntemlerinde ağırlıklı olarak kullanılan görüşme biçimidir. Görüşme, esneklik ve belirli bir yapı içerisinde hareket etmenin bir birleşimidir (Buran, 2017: 45-46).

Görüşmenin Önemi ve Güçlü Yönleri

Nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama tekniklerinden birisi de görüşmedir (King ve Horrocks, 2010; Güler vd., 2015: 114). Nitel araştırmada temel veri toplama araçlarından biri olan görüşme, insanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın en iyi bir yoludur. Aynı zamanda başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü tekniklerdendir (Punch, 2011: 166). Görüşme tekniği ile

diğer kişilerin gerçekliği nasıl inşa ettiği anlaşılmakta, görüşme yapılan kişilerin kendi cümlelerini kullanmalarına ve kendi anlamlarını en iyi bir şekilde ifade etmelerine izin verilmektedir (Jones, 1985: 46). Görüşme, temelde soru sorma ve yanıt alma ile ilgilidir; fakat özellikle nitel araştırma bağlamında, bundan çok daha fazla bir anlamı bulunmaktadır (Punch, 2011: 166; Creswell, 2016: 190). Görüşme, gözlemleyemediğimiz davranışlar, duygular veya insanların etraflarındaki dünyayı nasıl ifade ettiklerini öğrenmek için gerekli olmaktadır. Birkaç kişi ile detaylı örnek olay çalışmalarında görüşme tekniği uygulanabileceği gibi, geniş bir düşünce yelpazesini temsil eden bazı insanların görüşlerini toplamak şeklinde de yapılabilmektedir. Burada veri toplamanın temel şekli olan görüşme tekniğinin kullanılması kararı, istenilen verinin çeşidine ve görüşme tekniğinin o bilgiyi alabilmek için en iyi yol olup olmadığı sorusuna bağlıdır (Merriam, 2015: 86). Özellikle “niçin?” sorusuna cevap aranılan durumlarda görüşme, ideal bir veri edinme tekniği olmaktadır (Altunışık vd., 2012: 93).

Derinlemesine görüşme; beceri, duyarlılık, konsantrasyon, karşımızdakini anlama, içe bakış ve disiplin gerektirmektedir. Görüşme sırasında araştırmacı konuşmayı yönlendirmekte ve ayrıntılara inmeyi amaçlamaktadır. Görüşme tekniği ile doğrudan gözlemlenemeyen, davranışlara yansıyabilen ancak belli bir süreç içinde ortaya çıkabilecek anlamlara, niyetlere, beklentilere bakarak bireylerin dünyalarını nasıl oluşturdukları, dış dünyaya ilişkin algıları ile kendilerini çevreleyen sosyal çevreyi nasıl değerlendirdiklerini belirleme imkânı oluşturmaktadır (Kümbetoğlu, 2005: 72). Derinlemesine görüşme, aynı zamanda görüşülen kişilerin olayları algılama biçimi, nesne veya olaylara yükledikleri anlamlar, meşrulaştırmak veya ötekileştirmek için kullandıkları metotlar hakkında da araştırmacıya bilgiler vermektedir (Bal, 2016: 159,162).

Nitel araştırmalarda kullanılan görüşmelerin en güçlü özelliği göremediklerimiz hakkında bilgi edinme ve gördüklerimiz hakkında ise alternatif açıklamalar yapma fırsatı vermesidir. Ayrıca sohbetten doğan beklenmedik rastlantısal öğrenmeler de eklenmektedir (Yalçınoglu, 2013: 143). Dexter (1970), görüşme yoluyla bilgi toplamanın en iyi yöntem olduğunu belirtmekte ve görüşme tekniğinin, diğer yöntemlerle kıyaslandığında, en ucuz olduğu durumlarda görüşme tekniğinin uygulandığını belirtmektedir (Merriam, 2015: 86). Ayrıca görüşme, araştırmacılar için büyük ölçüde esneklik de sağlamaktadır. Örneğin araştırmacılar daha derinlemesine yanıtlar için ek sorular sorabilmekte, görüşme sırasında soru sırası değiştirilebilmekte ve bazı sorular atlanabilmektedir. Araştırmacı saha araştırmasına doğrudan katıldığı için, görüşme yapılan kişinin yüz ifadesi ve vücut hareketlerini gözlemleme ve kayıt etme imkânına sahip olabilmektedir. Görüşmede katılımcının anlık yanıtları ve tepkileri, araş-

tırmacının o an zihninde yeni sorular belirmesine ve bu (sondaj) soruları sormasına imkân verebilmektedir. Deneyimli, becerikli ve iyi eğitilmiş görüşmeciler, karmaşık bir konu veya problem hakkında zengin bir veri seti oluşturabilmekte ve istedikleri bilgiyi elde edebilmektedirler (Bailey, 1982; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 152-153). Görüşme tekniği, sabır gerektiren uzun vadeli bir çalışma içinde sağlıklı veriler sağlamaktadır (Bal, 2016: 166). Nitel görüşmelerin her çeşidinde, görüşme aracılığıyla, istenilen bilgi veya daha azı toplanabilmektedir (Merriam, 2015: 85). Nitekim araştırmacı ile görüşme yapılan katılımcı arasında iyi bir iletişim kurlursa, cevapların anket verilerine göre daha dürüst ve doğru olma olasılığı artmaktadır. Görüşmelerde, sondaj sorular sorma imkânı olduğundan, tamamen açıklanmayan konuların açıklanması imkânı doğmaktadır. Kısacası, görüşmeler ile zengin materyaller elde edilebilmektedir (Altunışık vd., 2012: 96). Araştırmacı, görüşülen kişilerin tepkilerini, vücut dilini gözlemleyebildiği için görüşmenin akışını değiştirebilmekte, anlaşılmayan soruları açabilmekte, kaçamak yanıtları ve doğru olmayan ifadeleri anlayabilmektedir. Araştırmacının samimi, empatiyi öne çıkartan yaklaşımları görüşülen kişilerin kendi açıklamalarını kolaylaştırabileceği gibi onlar tarafından (kartopu örnekleminde olduğu gibi) başka kişilere ulaşmayı da sağlayabilmektedir (Bal, 2016: 166).

Görüşme Türleri

Görüşmeler; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak kendi içerisinde üç gruba ayrılmaktadır. Bu görüşme türleri, görüşme yapılacak konunun içeriğine, görüşülecek kişilere ve incelenecek olguların çeşidine göre araştırmacı tarafından seçilmektedir. Araştırmanın kapsamına bağlı olarak bu yöntemler araştırma içinde birlikte de kullanılabilmektedir (Demir, 2017: 291). Görüşmeyi üç başlık altında ele aldığımızda: (i) *yapılandırılmış görüşme*, soruların ve sıralamaların kesin olduğu (standartlaştırılmış) görüşme tipidir. (ii) *yarı yapılandırılmış görüşme*, araştırmacının ele alacağı konu başlıklarının mevcut olduğu ve her katılımcıya yaklaşık olarak benzer soruların sorulduğu görüşme tipidir. Duruma göre esneme payı olan görüşme çeşididir. (iii) *Yapılandırılmamış görüşme* ise, günlük hayatta sohbet eder gibi görüşme yapılan kişinin görüşlerinin elde edildiği bir görüşme türüdür. Nitel araştırmalarda ağırlıklı olarak yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler kullanılmaktadır (Buran, 2017: 47).

Yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla ya da yapılandırılmamış görüşme şeklinde yapılan görüşmeler; yüz yüze, posta yoluyla ya da telefon görüşmesi ile uygulanmaktadır. Bu görüşmeler beş dakikalık kısa telefon görüşmeleri şeklinde olabileceği gibi, uzun süreli bir biçimde de olabilmektedir (Fontana ve Frey, 1994: 361; Punch, 2011: 166). Görüşmeler, altı ya da sekiz kişilik “odak grup görüşmesi” şeklinde de gerçekleş-

tirilebilmektedir (Creswell, 2016: 190). Saha araştırmacıları; yapılandırılmamış ve yönlendirici olmayan derinlemesine görüşmeler kullanmaktadır. Saha görüşmesi; sorular sorma, dinleme, ilgi gösterme ve söylenenleri kaydetmeyi gerektirmektedir. Saha görüşmesi, bir araştırmacı ile bir üyenin (katılımcının) ortak ürünüdür. Saha görüşmelerinde görüşme formları yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış olabilmektedir. Görüşmeler, kısa ya da derinlemesine görüşme şeklinde de yapılabilmektedir. Saha görüşmesi, sahada gerçekleşmekte, bir ya da daha fazla insanın mevcut bulunmasını gerektirmektedir. Saha görüşmesi, deneyimlerin karşılıklı paylaşılmasıyla ilgili olup, aslında bir “konuşma” olayıdır ve dostça bir sohbetle yakındır. Ancak dostça bir sohbetten farklıdır. Çünkü görüşmenin, mekân hakkında bir fikir elde etmek gibi, açık bir amacı vardır (Neuman, 2013: 585-587).

Görüşme, bireysel, çoklu görüşme ve grup tartışması olarak da üç çeşitte sınıflandırıldığı görülmektedir: (i) *Bireysel görüşme*: En sık kullanılan görüşme tipi olarak kabul edilebilir. Bu yöntemin öne çıkan tarafı, dikkatin tek bir kişi üzerinde yoğunlaşabilmesidir. Böylelikle ilgili konu hakkında görüşme yapılan kişinin perspektifi, derinlemesine ele alınabilmektedir. (ii) *Çoklu görüşme* ise, iki, bazen üç kişi ile yapılan görüşmeler söz konusudur. Kişilerin diyaloglarının önem arz ettiği konular hakkında araştırma yapılırken bu yöntemden yararlanılmaktadır. (iii) *Fokus grup veya grup tartışması* ise, dört ile on kişiden oluşan topluluğun araştırılan konuyu ele aldıkları görüşmeleri içermektedir. Grup dinamiklerinin öne çıktığı araştırma konuları söz konusu olduğunda bu yöntem faydalı olmaktadır. Bireysel görüşmelerde ortaya çıkmayabilecek detaylar, grup tartışması esnasında ortaya konabilmektedir (Buran, 2017: 47).

Görüşme Soruları

Görüşmenin içeriği, araştırmanın amaçları ve araştırma sorularına bağlı olarak oluşturulmaktadır (Altunışık vd., 2012: 93). Görüşmede sorulacak soru sayısı açısından tam bir kesinlik bulunmamaktadır. Araştırmanın içeriğine ya da görüşülen kişinin açıklık durumuna göre 2-3 soru dahi yeterli olabilmektedir. Bazı görüşmeler birkaç saat sürerken bazıları da birkaç dakikada bitebilmektedir. Karşılıklı etkileşim, görüşme yapılan kişinin görüşme yapmaya istekli olup olmaması, vermiş olduğu yanıtların kalitesi vb. unsurlar soru sayısında ve doğal olarak gerekli olan sürenin belirlenmesinde etkili olmaktadır (Kozak, 2014: 91).

Yapılandırılmış görüşmeler, açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan ve sayısal veriye dönüştürmede yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir (Demir, 2017: 292). Görüşme sorularının biçimi ve görüşmenin yapısı, araştırılan konuya göre farklılık gösterebilmektedir. Görüşme soruları genellikle açık uçlu sorular şeklinde olmaktadır. Ancak soruların tama-

mı her katılımcıya sorulmayabilmektedir (Glesne, 2012; Kaya, 2014: 283). Yapılandırılmış görüşmeler, ilk kez görüşme yapacak araştırmacılar için uygun bir metottur. Böylesi bir metot ayrıca zaman kaybını önlemektedir. Görüşme soruları ne kadar yapılandırılmış ise, cevapların tasnifi ve analizi de o derece kolay olmaktadır (Altunışık vd., 2012: 94). Survey olarak adlandırılan yapılanmış görüşmelerde kapalı uçlu sorular önceden belirlenmiş ve cevapları kategorize edilmiştir (Neuman ve Wiegand, 2000; Demir, 2017: 291-292).

Yarı yapılanmış görüşmelerin survey ile arasındaki en önemli fark, soruların açık uçlu sorulardan oluşması ve soruların görüşme formunu takip edilerek yöneltilmesidir. Yapılandırılmamış görüşmelerde ise, görüşmeciler belirli bir sistematik içinde olmaksızın görüşülenlere araştırma konusu çerçevesinde soru sormaktadır. Yapılandırılmamış görüşmeler, araştırmacının konu hakkındaki bilgisinin az olduğu ve bundan dolayı görüşülenle bir nevi karşılıklı diyaloga girmesini gerektiren durumlarda en uygun yöntem olmaktadır (Demir, 2017: 291-292). Yapılandırılmamış görüşmelerde önceden belirlenmiş soru seti bulunmamaktadır. Ancak burada araştırmacı, tartışılan konunun hangi yönünü ortaya çıkarmaya çalıştığını bilmek ve görüşmeyi o zemin üzerinde yürütme maharetini göstermesi gerekmektedir (Altunışık vd., 2012: 95).

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde kullanılan “açık uçlu soruların amacı daha detaylı ve zengin bilgiye ulaşmaktır. Her ne kadar açık uçlu sorularda alınan cevapları sınıflandırmak güç olsa da bu nitel araştırmalarda önemli bir sorun değildir; çünkü nitel araştırmalar genellikle az kişiyle yapılmakta ve amaç genelleme yapmak değil tarif etmek” olmaktadır (Maxfield ve Babbie, 2005: 275; Demir, 2017: 292). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, sormak istediğiniz belirli sorularınız vardır. Yapılandırılmamış görüşmelerde ise, görüşme sırasında ortaya çıkan beklenmedik durumları irdelemek üzere yeni sorular geliştirmeye hazırlıklı olunmaktadır. Derinleştirici-sondaj görüşmelerde ise, ilgilenilen her şey hakkında daha fazlasını öğrenmek için “biraz daha anlatır mısınız?” ve “açıklar mısınız?” gibi ifadelerle ek sorular yöneltilmektedir. Böyle görüşmeler yapmanın amacı, görülmeyeni yakalamak; görüşme yapılan kişilerin araştırılan konu hakkında ne düşündüğünü, ne hissettiğini ve o konuyu nasıl açıkladığını anlamaktır. Böylesine geniş ölçekli bir yaklaşım, bir olgunun tüm karmaşıklığıyla anlaşılması için ön koşuldur. Araştırmacının elde ettiği ayrıntılı yanıtlar, katılımcıların algılarının duygusal ve bilişsel dayanaklarını anlamamızı sağlamaktadır (Yalçınoğlu, 2013: 182-183).

Görüşme Öncesinde ve Görüşmelerde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Görüşmeci, bilgilerin sağlıklı ve güvenilir olmasını sağlayabilecek anahtar bir role sahiptir. Gerek araştırmacıların kendisi, gerekse araştırma asistanları olsun, konusunda uzman, eğitimli ve tecrübeli kişilerin görüşme yapması sağlanmalıdır (Neuman ve Wiegand, 2000). Görüşmede ilk ve en önemli olan şey, araştırmacının dinlemesidir. Araştırmacı, işin doğası gereği dinleyicidir, cihazlar kaydeder ama sadece araştırmacı dinleyici pozisyonundadır (Yalçınoglu, 2013: 162). Görüşme yapacak araştırmacı; meraklı, dinleme kabiliyetine sahip, güçlü hafızası olan, karşısındaki kişi ile iyi ilişki kurabilen, ilgili, saygılı, görüşme yaptığı kişiye karşı esnekliğe sahip olabilen mütevazı bir kişi olarak tanımlanabilmektedir (Buran, 2017: 46).

Görüşmeler öncesinde görüşmecinin konuyla ve görüşme teknikleri ile ilgili eğitimden geçirilmesi çok yararlıdır. Ayrıca görüşmeci sabırlı ve empati sahibi olmalı, eğilimlerini sorulara ve aldıkları cevaplara yansıtamamalıdır (Maxfield ve Babbie, 2005; Demir, 2017: 295-296). Görüşmeleri gerçekleştirecek araştırmacıların görüşme konusunda tecrübeli olması gerekmektedir. Fenomenolojik araştırmalar için gerçekleştirilecek görüşmelerde uygun soruları sormak ve katılımcılar ile deneyimlerinin ne anlama geldiklerini konuşabilmek için görüşmeyi gerçekleştiren araştırmacının oldukça sabırlı ve tecrübeli olması gerekmektedir (Creswell, 2007; Güler vd., 2015: 244). Nitel görüşmede, diğer görüşme tiplerinde olduğu gibi, “deneyim” önem arz etmektedir (Buran, 2017: 48). Görüşme, birçok araştırmacının yapabileceği bir şeydir. Ancak gerçek olan şey var ki görüşme yapmak bazıları için oldukça doğaldır ve çabucak bu işte daha iyi ve yeterli hale gelmektedir. Bazıları içinse, özellikle derinleştirici sorular sormayı ve sessizce beklemeyi öğrenmek bakımından iyi bir görüşmeci olmak zaman almaktadır (Yalçınoglu, 2013: 160-161). Etkili bir görüşme yapmak, bir orkestra gibi yönetilmesi gereken birçok eylemi içeren iyi bir öğretim etkinliği gibi görülmelidir. Mükemmelliğe ulaşmaktan ziyade zaman içinde gelişimi hedeflemek gerekmektedir (Yalçınoglu, 2013: 162). Nitekim Yin (2011: 136) nitel görüşme konusunda pratiğin önemini vurgulamakta ve araştırmacılara etkin bir nitel görüşme için bazı önerilerde bulunmaktadır: (i) Görüşme yapılan kişiden daha az konuşmak. (ii) Yönlendirici olmamak. (iii) Yansız bir tutum sergilemek. (iv) Görüşülen kişi ile uyum içerisinde olmak. (v) Kişiye zarar verebilecek tutum ve üsluptan kaçınmak. (vi) Katı sınırları olmasa da belirli bir soru sıralamasının, ana başlıkların görüşmede hazır olması. (vii) Görüşmede verilen yanıtın ne zaman detayına inileceğine araştırmacının karar vermesi (Buran, 2017: 48).

Görüşmelerde insana değer verildiği hissettirilmelidir. Görüşülen kimseler, “*öküz altında buzağı arama*” veya karşıdaki kişi tarafından “*ağzının arandığı*” hissine kapılmamalıdır (Mayring, 2011: 75). Araştırmacının (görüşmecinin) özgüven içinde, dengeli, görüşülen kişilere saygılı, samimi, katılımcı ve eşit düzeyde iletişim kurması en doğru tutumdur. Bu başarılabilirse görüşme süreci araştırmacı ve görüşülen kişi ile birlikte inşa edilebilir (Bal, 2016: 160). Görüşme, bir sanattır ve görüşmecinin kişiselliğinin bir yansımasıdır. Görüşmeciler her şeyden önce daha çok dinleyip, daha az konuşmalıdırlar. Bu süreçte sessiz kalıp aktif dinleme yapmalıdırlar (Kuş, 2009: 98). Görüşülen kişiler araştırmacının cinsiyet, giyim kuşam, konuşma tarzı vb. özelliklerinden olumsuz etkilenebilmektedir. Örneğin muhafazakâr bir kültürde araştırmacının cinsiyeti, etnik kimliği, hatta inancı sorun olarak algılabilmektedir. Böyle bir alandaki kadınlar, erkek araştırmacıların görüşme talebini kabul etmeyebilmekte veya verimli bir görüşme yapılamamaktadır. Görüşme yapılan kişiler, kendileri açısından güvenli bir ortamın sağlanamadığını düşünürlerse görüşme yapılamamakta veya yarıda kesilebilmektedir. Görüşme yapılacak kişilere ulaşmak, onları görüşmeye ikna etmek her zaman kolay olmamaktadır. Bunun için o gruptan ilk başta kanaat önderi, sözü dinlenen, saygın bir kişi ile görüşmek ve onun güvenini sağladıktan sonra diğer kişilerle görüşmek gerekli olabilmektedir (Bal, 2016: 161, 166).

Araştırmacı görüşmeye başlarken kendisini kısaca tanıtmalı, gerekli güvenceleri verdikten sonra araştırmanın (görüşmenin) amacını bir iki cümle ile özetlemelidir. Görüşmelerde ilk izlenim önemli olduğundan, araştırmacı, katılımcıyı rahatlatacak (bunun bir sorgulama olmadığını ifade edecek) bir tutum sergilemelidir. Ayrıca araştırmacı, araştırmanın amacı ve verilerin gizliliği hakkında katılımcıya açıklama yaparak güvence vermelidir (Altunışık vd., 2012: 97, 100). Görüşme yapan araştırmacının iletişim becerisinin iyi olması, görüşme yapılacak ortamın iyi ayarlanması ve görüşülen kişiye “güven” verilmesi araştırmanın başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Güven, nitelikli içten bilgilerin elde edilmesinin anahtar kavramıdır. Nitekim size güven duymayan birinin “iç dünyasını” açması mümkün olmamaktadır (Kaya, 2014: 285).

Görüşmelerde katılımcılar ile konuşurken onlar ile göz teması mümkün olduğu kadar koruyup, notları ise aralarda ya da görüşmeden hemen sonra almak gerekmektedir. Ancak notlar aralarda ve sonradan yazıldığı zaman bazı önemli hususların unutulması söz konusu olmaktadır. İşte bu tür durumların önüne geçebilmek için uygulanabilecek ikinci veri kaydetme yöntemi ise, katılımcının izni doğrultusunda, ses kayıt cihazı kullanma ve daha sonra ses kayıtlarını yazılı hale dönüştürmektir (Güler vd., 2015: 244). Derinlemesine görüşmede araştırmacı, kendini açıkça tanıtmalı ve katılımcıya araştırma amacını net bir biçimde aktarmalıdır.

Derinlemesine görüşmede araştırmacı, genel konu ve sorulardan başlamak, daha sonra hassas ve özel sorulara inmeli. Derinlemesine görüşme sürecinde araştırmacının aktif bir dinleyici olması, sabırlı ve esnek davranması gerekmektedir. Araştırmacı, görüşmeye arkadaşça bir açılış ile başlamalıdır. Araştırmacı, bilgi kaynaklarından her türlü bilgiyi alabilmek için, görüşmeciyi dikkatli bir şekilde dinlemelidir. Araştırmacı, bir konu (soru) konuşulurken, diğer konuya (soruya) çok çabuk geçmemelidir. Görüşmeci konuşurken onu durdurmamak gerekmektedir. Ayrıca derinlemesine görüşmede elektronik kayıt yöntemi görüşmeci için sorun taşımadığı müddetçe tercih edilmelidir. Çünkü görüşmecinin görüşme sırasında söylediklerinin yanı sıra bunları nasıl söylediği de büyük önem taşımaktadır (Baş ve Akturan, 2017: 115-117).

Nicel araştırmaya dayalı anket soruları ile nitel yöntemin görüşme sorularının yapısı ve doğası farklılık göstermektedir. Bu nedenle, sorular hazırlanırken “ne?”, “nedir?”, “ne kadar?” gibi nicel araştırmaya dönük sorular yerine “niçin?”, “nasıl?” gibi anlamaya ve arka plandaki gerçeği ve faktörleri açığa çıkarmaya yönelik soru cümleleri ile sorular hazırlanmalıdır. Başka bir deyişle cevabı “evet” ya da “hayır” olan sorular yerine, katılımcının uzun cümleler kurabileceği ve konuşmayı devam ettirebileceği soruların sorulması gerekmektedir. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşmeler için hazırlanan görüşme formundaki soruların çok sayıda olması, görüşme yapılan kişiyi sıkabilmektedir. Soruların genelden özele olması, giriş (sohbete ısındırma) soruları, demografik bilgi soruları, detay (özel) sorular şeklinde kategorize edilmesi, görüşme sırasında işleri kolaylaştırmaktadır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde, katılımcıya soru sorulunca, görüşmecinin o soru hakkındaki konuşması bitmeden hızlı hızlı (arka arkaya) sorular sormak, katılımcının konuyu hızla değiştirmesine ve katılımcıda zihin karmaşıklığına neden olabilecektir. Bu durum, derinlemesine bilginin elde edilmesini zorlaştıracak ve iletişimde kopukluğa neden olabilecektir.

Görüşme yapılan mekânın içerisindeki müzik sesi ya da kapatılmayan TV’den gelen yüksek ses, iyi bir görüşme yapmayı etkileyebilmektedir. Örneğin kafe işletmecisi ya da bir perakende mağazada (dükkan) yapılan görüşmelerde mekâna verilen yüksek seviyeli müzik sesi, katılımcıyı duymayı zorlaştırabilmekte ve ses kaydının çözümlemesi sırasında müzik sesi ile görüşme yapılan kişinin sesini ayırt etmek güç bir durum almaktadır. Görüşme kayıtları metne aktarılırken, görüşmeci sesi ile müzik sesinin karışması, katılımcının söylediği bazı cümlelerin anlaşılmasına ve anlamın kaçırılmasına neden olmaktadır.

Görüşme dış bir mekânda yapılıyor ise, belediye ilanı-duyurusu, ezan sesi ya da cenaze anonsu, yoldan geçen traktör ya da motosiklet sesi, görüşme yapılan kişinin sesini bastırdığı için, ses kayıt cihazının tekrar dinlenmesi durumunda, bazı seslerin (kelime ve cümlelerin) yüksek sesten

dolayı anlaşılamadığı görülmektedir. Bu tür durumlarda, görüşmeye bir iki dakika ara vermek ya da görüşmecinin cümlesini tekrarlamasını istemek faydalı bir yol olmaktadır.

Görüşme esnasında katılımcının gelen telefona cevap verip, görüşmeyi uzun bir süre bekletmesi ve telefon görüşmesine odaklanması durumu sıklıkla görülmekte ve görüşme yarıda bölünebilmektedir. Bu durum, konuya (sohbete) yeniden ısınmayı ve görüşmeyi derinleştirmeyi zorlaştırmaktadır. Görüşme yapılan kişi esnaf ise, görüşme sırasında mağazaya giren müşteriyle ilgilenip sizi unutmaması, otel çalışanı ise müşteriyle öncelikli olarak ilgilenmesi ve sohbetin bölünmesi durumları yaşanabilmektedir. Görüşme sırasında katılımcının yanında başka kişilerin olması ve birkaç sorudan sonra sorulara diğer kişilerin cevap vermeye başlaması (bireysel görüşmenin odak gruba dönüşmesi) durumları görülebilmektedir. Yüz yüze yapılan bireysel görüşmeler, bu kişiler nedeniyle odak grup görüşmesine dönüşebilmektedir. Görüşme yapılan kişinin (esnaf vb.) “*sen sor, ben dinliyorum*” diyerek elindeki işine devam etmesi ya da bilgisayara yoğunlaşması, görüşmeye konsantre olamamasına ve görüşmenin verimsiz geçmesine neden olabilmektedir.

Kadınlarla görüşme yapılırken, araştırmacının yanında bir kadının olması, görüşmecinin mahremiyet, utangaçlık hislerini giderip daha rahat bir görüşme yapmasına imkân vermektedir. Kadın araştırmalarında, kadının gündelik hayatı ya da özel sorular üzerine yapılan görüşmelerde, araştırmacının erkek olması nedeniyle kadınların görüşmeyi reddetme ya da kısa cevaplar ile geçiştirme durumları görülebilmektedir.

Araştırmacının üst perdeden konuşması, uzun akademik cümleler kurması, ayak ayaküstüne atarak oturması ve uygun kıyafette olmaması gibi durumlar katılımcıda negatif bir izlenimin oluşturabilmektedir. Bu tür durumlar katılımcının görüşmeye ilgisini azalmakta, daha az konuşmasına ya da eksik bilgi vermesine sebebiyet verebilmektedir.

Araştırmacının araştırdığı konu hakkında ön bilgi yok ise ya da görüşme öncesinde araştırma sahasında pilot (ön) araştırma yapmadan görüşme sorularını hazırlamış ise, soruların sahada işe yaramadığını (çalışmadığını) görülecektir. Bu durumda görüşme yaparken zihninden sondaj sorular sormaya başlayacaktır. Zihninde konu ya da araştırma sahası hakkında yeterince sondaj sorusu oluşmamış ise görüşme esnasında duraklamalar (sessizlik) oluşabilecektir. Başka bir deyişle, yeterli öz hazırlık (pilot araştırma) yapılmadan hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formlarına dayalı görüşme, yapılandırılmamış görüşmeye dönüşecektir. İyi bir görüşme formu hazırlamak için, mutlaka araştırma sahasında ön (pilot) araştırma yapılması ve araştırma konusu hakkında ilgili literatürün önceden okunması gerekmektedir.

Görüşme Verilerinin Betimsel İçerik (Frekans) Analizi

İçerik analizinde, araştırılan konuya bağlı olarak çeşitli teknikler kullanılmaktadır: Frekans analizi, kategorisel analiz, olumsuzluk (ilişki) analizi ve değerlendirici analiz. İçerik analizinde ilk (ve en sık kullanılan) teknik olan frekans analizi, mesajın hangi sıklıkla görüldüğünü saymaktır. Bu tür bir analizde, sayılabilecek sözcükler alınmakta ve analiz göstergeleri frekans türünde ifade edilmektedir. Frekans analizi, en basit şekliyle, birim veya ögelerin sayısal, yüzdesel ve oransal bir tarzda görünme sıklığını ortaya koymaktır. Bu, belli bir ögenin yoğunluğunu ve önemini anlamayı sağlamaktadır. Frekans analizi sonunda, ögeler önem sırasına sokulmakta ve kelimelerin sıklığa dayalı bir sınıflandırması yapılmaktadır (Bilgin, 2014: 18). (İçerik analizi uygulamaları için bkz: Bilgin, 2014; Bağ ve Çalık, 2017; Ceylan, 2019).

Nitel verilerde içerik analizi, metin içerisindeki kelimelerin sayısallaştırılması ve bunların frekans ve oransal olarak ifade edilmesidir. Ancak her nitel çalışmada içerik analizinin uygulanması pratik bir yarar sağlamamaktadır. Metinde bir kelimenin ne kadar sıklıkla geçtiği (tekrarlandığı) daha çok belirli kişilerin (politikacılar vb.) konuşmalarının analizinde işe yaramaktadır. Fenomonolojik çalışmalarda kelimelerin tekrarlana sıklığından ve oransal dağılımından ziyade, cümlede geçen kelimenin anlamı ve bu anlamın yorumlanması öne çıkmaktadır. Bu durumda da, içerik analizinden çok tematik analizin yapılması daha doğru bir adım olmaktadır. Pozitivist yaklaşımı benimsemiş bilim insanları, genelde nitel verilerin sayısallaştırılmasını ve bu verilerin frekans ve oransal olarak yorumlanmasını istemektedirler. Pozitivist düşünceden beslenen tez danışmanları, tez jürileri ve bilimsel dergi hakemleri, nitel araştırma yapmış araştırmacının kelime ve cümleler ile yapmış olduğu betimleme, alıntılama ve yorumlamayı eleştirerek bu verilerin sayısallaştırılmış durumunu görmeyi beklemektedir. Başka bir ifadeyle, pozitivist bilim insanları çalışmada istatistiksel bir analiz beklentisi içinde olabilmektedir. Bu durum, araştırmacının çalışmasını jüri ya da hakeme kabul ettirmesini zorlaştırmaktadır.

Görüşme Verilerinin Tematik Analizi: Kodlama

Nitel araştırmalarda yapılan analiz büyük bir kısmı kelimelerle yapılmakta, kelimeler kendi içerisinde gruplandırılmakta, daha sonra alt kümelere ayrılmakta ve işaretlerle gösterilmektedir. Kelimeler; katılımcıların görüşlerindeki zıtlıkları görme, karşılaştırma, analiz yapma ve örüntüler oluşturmak için düzenlenebilmektedir (Miles ve Huberman, 2015: 6-7). Görüşme verilerinin hepsi (not alma ya da elektronik olarak) kayıt altına alınmakta, bu veriler kodlamak ve analiz etmek için daha sonra bir araya getirilmektedir. Bu verilerden belki de en önemlisi, görüşme sırasında so-

rulan sorular ve bu sorulara verilen cevapların kaydedilmesi ve daha sonra çözümlerinin yapılması olmaktadır. Çözümlemeleri yapılan ve metne dönüştürülen görüşme verileri, daha sonra kodlanmakta ve öne çıkan ana temalar belirlenmeye çalışılmaktadır. Yapılan farklı görüşmeler neticesinde, araştırılan konu ve öne çıkan temalar kavramsallaştırılmaktadır. Bu temaları en doğru şekilde temsil ettiği düşünülen çarpıcı ifadeler (anahtar cümle olarak) seçilmekte ve araştırmanın sonuçları kısmında değerlendirilmektedir (Creswell, 2003). Aslında nitel verilerin analizi, temelde metin analizidir. Bu analiz, elde edilen (görüşmeye dayalı) metinlerin ve hikâyelerin arkasındaki derin anlamları keşfetmedir (Limb ve Dwyer, 2001). Ancak nitel yöntemlerin veri analizinde kodlamaların doğru yapılması oldukça önem taşımaktadır. Bu kodlar, araştırmanın bulgular kısmının alt temalarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, raporlamalar genellikle bu temalara göre yapılmaktadır. Temalar, başlıklar halinde yazılmakta ve o tema ile ilgili önemli görüşme bulguları verilmektedir. Burada aynı tema ile ilgili çok sayıda önemli alıntı söz konusu olabilmektedir (Kaya, 2014b: 296-298).

Mevsim (2016), nitel verilerde kodlamayı üç türde ele almaktadır: (i) *Açık kodlama*: metin içerisindeki tümceler anlama göre dizilmektedir. Farklı anlam ve boyutları kaçırmamak için titiz bir çalışma sonucunda uzun bir liste ortaya çıkabilmektedir. (ii) *Aksiyle kodlama*: Belirli bir anlam etrafında birbiri ile ilgili kodlar bir araya getirilmekte, çekirdek kategoriler oluşturulmaktadır. Çekirdek kategorilerin etkileri ya da etkileşimleri ile bağlam tarafından bu kategorilerin nasıl etkilendiği de bu aşamada saptanmaktadır. (iii) *Seçici kodlama*: Bu kodlamada, aksiyel kodlamada belirlenen çekirdek kategoriler birleştirilerek bir metin oluşturulmaktadır. Bu aşama, teoremin üretildiği; analizin sosyal, ekonomik, politik ve tarihi olaylar ile ilişkisinin ortaya konduğu aşamadır (Mevsim, 2016).

Nitel analizler ATLAS.ti, MAXQDA ve NNIVO analiz programları ile yapılmaktadır. Tematik analiz yaparken, cümlelerin bağlamından koparılması gerekmektedir. Yapılan kodlamalar ile interaktif kelime ağaçları ya da kod matrisleri oluşturulabilmekte, benzer anlamdaki kodlar arasında “*ilişkisel analiz*” yapılabilmektedir. Kodlar (değişkenler) arasında “*karşılaştırmalı analiz*” de yapılabilmektedir. Nitel görüşme metinlerinde betimsel analiz olarak “*kelime analizi*” de yapılabilmekte, cümleler içerisinde ana kod ve alt kodlar belirlenip kodların birbirileri ile olan ağsal ilişkisi şeklinde gösterilebilmektedir. Metin içerisindeki en küçük anlamlı birim olan kod, kategorileştirilmekte ve daha sonra temalaştırılmaktadır. (Tematik kodlama uygulamaları için bkz: Kuş, 2007, 2009, 2010; Miles ve Huberman, 2015; Akıncı ve Sönmez, 2015; Yılmaz ve Özdemir, 2017; Ceylan, 2019, 2021; Cebeci-Topcubaşı ve Tay, 2021, Kaya vd., 2022).

Sonuç

Sosyal bilimlerde bilginin kaynağı ve onun nasıl elde edileceği uzun yıllar tartışıl原因lmış; ondokuzuncu yüzyılda modern bilimlerin doğuşu ile birlikte pozitivizm, bilim ile eşdeğer olarak kabul edilmiştir. Ancak 1960'lardan sonra pozitivizmin eleştirilmeye başlanması, bilginin kaynağının, yönteminin ve anlamının sorgulanmasına neden olmuştur. Bireyin ve toplumların içinde yaşadıkları sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapıdan bağımsız ele alınamayacağına düşünülmesi ve dünyada tek bir gerçeklikten ve doğrudan ziyade birden çok gerçeklik ve doğrunun olabileceğinin belirtilmesi, 1970'lerde farklı bilimsel yaklaşımların doğmasına neden olmuştur. Yorumlayıcı sosyal bilim ve eleştirel sosyal bilim, pozitivizmin ilkelerini, ontolojik ve epistemolojik yapısını ve metodolojisini sorgulayan paradigmlar olarak sosyal bilimlerde yerini almaya başlamıştır.

Saha araştırmasında nitel araştırmanın en yaygın tekniği olan görüşme, bireyin ve toplumun gündelik yaşamını anlama, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal bakış açısını öğrenmek için yorumlayıcı sosyal bilimler içerisinde en güçlü teknik olarak karışımıza çıkmaktadır. Sosyal bilimlerde nitel bir veri toplama tekniği olan görüşme ile birey ve toplumların sosyal dünyası anlaşıl-maya çalışılmaktadır. Buradaki amaç, sınırlı gruplardan derinlemesine bilgi toplamak olmaktadır. Ayrıca aynı sorulara olumlu ya da olumsuz cevaplar veren farklı katılımcıların görüşlerinin bir araya getirilmesinde ve bu görüşlerin kendi içinde karşılaştırılmasında görüşme tekniği önemli faydalar sağlamaktadır. Görüşmelerdeki kelime ve cümlelerin anlamı, bireyin ve o sahada yaşayan toplumun anlaşılmasında sosyal bilimlere önemli ipuçları vermektedir. Görüşmede sorulan sondaj sorular, olay ve olgular arakasındaki gerçeği açığa çıkarmada ve görüşmeyi derinleştirmede önemli bir rol oynamaktadır.

Yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış görüşmelerde doğru kişi ile iletişim kurmak ve bunun için de amaçlı örneklem metodunu kullanmak gerekmektedir. Sağlıklı bir görüşme için öncelikle yeterli bir zaman aralığının seçilmesi, görüşmelerin birkaç güne sıkıştırılmaması, görüşülecek kişilerden ön randevu alınarak gidilmesi gerekmektedir. Sorulacak soruların araştırmanın konusuna ve amacına uygun olması için literatürün önceden okunması gerekmektedir. Bir araştırma sahasındaki problemin ortaya çıkarılması ve sahadaki olay ve olguların görüşme tekniği ile anlaşılabilmesi için, görüşme öncesinde sahada bir ön (pilot) araştırmanın yapılması gerekmektedir. Not alarak görüşme yapmak mümkün olsa da görüşmecinin hızlı konuşması durumunda bazı kelime ve cümleler not alırken unutulabilmektedir. Katılımcıya bilgi verilerek ve kendisinden izin alınarak elektronik ses kayıt cihazlarının görüşmede kullanılması görüşmenin daha verimli geçmesine imkân vermektedir. Görüşme ses kayıtlarının metne aktarılması zaman alacağı için, görüşmedeki tüm cümlelerin (bağlamı kaçırmamak için) atlanmadan sırasıyla yazılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Z., Sönmez, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 97-113.
- Altunışık, R., Çoşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPPS uygulamalı*. İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Bağ, H., Çalık, M. (2017). İlköğretim düzeyinde yapılan argümantasyon çalışmalarına yönelik tematik içerik analizi, *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 281-303. DOI:10.15390/EB.2017.6845
- Bailey, K.D. (1982). *Methods of social research* (2nd ed). New York: The Free Press.
- Bal, H. (2016). *Nitel araştırma yöntem ve teknikleri: Uygulamalı-örnekli*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Baş, T., Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri: Örnek uygulamalı, adım adım vaka analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bernard, H.R. (2000). *Social research methods: Qualitative and quantitative approach*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Briggs, C. (1986). *Learning how to ask: A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buran, A. (2017). “Nitel araştırmada veri toplama” İçinde (Edt: F.N. Seggie, Y. Bayyurt), *Nitel araştırma: yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Buttimer, A. (1974). *Values in geography*. Washington: Association of American Geographers.
- Buttimer, A. (1983). *The practice of geography*. London; New York: Longman.
- Buttimer, A. (1993). *Geography and the human spirit*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Cebeci-Topcubaşı ve Tay, (2021). Jean-Jacques Rousseau’nun Emile adlı eserinin çocuklarda dil gelişimi ve öğretimi bağlamında incelenmesi. *MAKÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 58, 68-104. DOI: 10.21764/maeuefd.829617
- Ceylan, S. (2019). *Kırsal Alanların Yeniden Yapılanmasında İkinci Konutların Etkisi: Pelitköy (Burhaniye) Örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ceylan, S. (2021). *Kırsal Mekânın Yeniden Yapılanmasında İkinci Konutların Etkisi: Pelitköy (Burhaniye) Örneği*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.

- Chadwick, B.A., Bahr, H.M., Albrecht, S.L. (1984). *Social science research methods*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Conroy, S.A. (2003). A pathway for interpretive phenomenology. *International Journal of Qualitative Methods*, 2(3), 36-62. <https://doi.org/10.1177/160940690300200304>
- Creswell, J.W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed method approaches*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Creswell, J.W. (2016). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev: Y. Dede), Ankara: Eğiten Kitap.
- DeMarrais, K. (2004). "Qualitative interview studies: Learning through experience". In K. DeMarrais and S.D. Lapan (Eds.), *Foundations for research* (pp.51-68). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Demir, O.Ö. (2017). "Nitel araştırma yöntemleri" İçinde K. Böke (Edt.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Dexter, L.A. (1970). *Elite and specialized interviewing*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Ersoy, A.F. (2017). "Fenomenoloji" İçinde A. Saban ve A. Ersoy (Edt), *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Entrikin, J.N. (1976). Contemporary humanism in geography. *Annals of the Association of American Geographers*, 66(4), 615-632. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1976.tb01113.x>
- Giorgi, A. (1985). "Sketch of a psychological phenomenological method" Inside A. Giorgi (Ed.), *Phenomenology and psychological research* (pp.8-22). Pittsburg, PA: Duquesne University Press.
- Girorgi, A., Giorgi, B. (2003). "Phenomenology" Inside J.A. Smith (Ed.) *Qualitative psychology*. London: Sage Publications.
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Goulding, C. (2005). Grounded theory, ethnography and phenomenology a comparative analysis of three qualitative strategies for marketing research. *European Journal of Marketing*, 39(3/4), 294-308. <https://doi.org/10.1108/03090560510581782>
- Graumann, C.F., Metraux, A. (1977). "Die phänomenologische Orientierung in der psychologie" içinde K.A. Schneewind (Hrsg.), *Wissenschaftstheoretische Grundlagen der psychologie* (s.27-53), Münih: Reinhardt.
- Gregory, D. (1978). *Ideology, science and human geography*. London: Hutchinson.
- Güler, A., Hacıoğlu, M.B., Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Fontana, A., Frey, J.H. (1994). "Interviewing: the art of science" N.K. Denzin and Y.S. Lincoln (eds), *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: SAGE, pp. 361-376.
- Jones, S. (1985). "Depth interviewing" R. Walker (ed), *Applied qualitative research*. Aldershot: Gower, pp.45-55.
- Kaya, İ. (2014a). "Coğrafi düşüncenin değişimi ve paradigmalar" İçinde Y. Arı, İ. Kaya (Edt.) *Coğrafya araştırma yöntemleri*. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.
- Kaya, İ. (2014b). "Nitel araştırma yöntemleri" İçinde Y. Arı, İ. Kaya (Edt.) *Coğrafya araştırma yöntemleri*. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.
- Kaya, M. C., Batman, O., İbiş, S. (2022). Güney Amerikalı turizm paydaşlarının algıladıkları türkiye imajı üzerine nitel bir araştırma, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 679-697.
- King, N., Horrocks, C. (2010). *Interviews in qualitative research*. Sage.
- Kitchin, R., Tate, N. (2000). *Conducting Research into human geography: Theory, methodology and practice*. Essex-England: Pearson Education Limited.
- Kozak, M. (2014). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kuş, E. (2007). Sosyal bilim metodolojisinde paradigma dönüşümü ve psikolojide nitel araştırma. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10(20), 19-41.
- Kuş, E. (2009). *Nitel-nitel araştırma teknikleri* (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuş, E. (2010). Ruhsal hastalara yönelik damgalanmaya ilişkin psikiyatrist görüşleri ve öneriler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(1): 14-24.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Limb, M., Dwyer, C. (2001). *Qualitative methodologies for geographers: Issues and debates*. London, New York: Arnold; Co-published in the U.S.A. by Oxford University Press.
- Lopez, K.A., Willis, D.G. (2004). Descriptive versus interpretive phenomenology: Their contributions to nursing knowledge. *Qualitative Health Research*, 14(5), 726-735. <https://doi.org/10.1177/1049732304263638>
- Marshall, C., Rossman, G.B. (1995). *Designing qualitative research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Maxfield, M.G., Babbie, E. (2005). *Research methods for criminal justice and criminology*. Fourth Edition. Wadsworth, Thomson Learning.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Merriam, S.B. (2015). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. Ed: S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Mevsim, V. (2016). “Nitel araştırma yöntemleri”, 12. Araştırma Yöntemleri Sempozyumu (27-31 Ocak 2016) Notları. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Miles, M.B., Huberman, A.M. (2015). Genişletilmiş bir kaynak kitap: nitel veri analizi (Çev. Edt: S.Akbaba-Altun ve A. Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.
- Neuman, L., Wiegand, B. (2000). Criminal justice research methods: Qualitative and quantitative approaches. Allyn & Bacon.
- Neuman, W.L. (2013). Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar II (6. Baskı). Ankara: Yayın Odası.
- Özgüç, (2010). Coğrafya: Geçmiş, kavramlar, coğrafyacılar. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Patton, M.Q. (1987). How to use qualitative methods in evaluation. Newbury Park, CA: Sage.
- Patton, M.Q. (2002). Qualitative research and evaluation methods (3 rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Peet, R. (1998). Modern geographic thought. Oxford; Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Punch, K.F. (2011). Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar (Çev: D. Bayrak, H.B. Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Reiners, G.M. (2012). Understanding the differences between Husserl’s (descriptive) and Heidegger’s (interpretive) phenomenological research. Journal of Nursing & Care, 1(119). <https://doi.org/10.4172/2167-1168.1000119>
- Relph, E.C. (1976). The phenomenological foundations of geography. Toronto: Department of Geography University of Toronto.
- Rubin, H.J., Rubin, I.S. (1995). Qualitative interviewing: The art of hearing data. London: Sage Publications.
- Simpson, J.F. (2007). MORE than simply hanging out: the nature of participant observation and research relationship. USA: Unpublished PhD thesis, University of New Hampshire.
- Stewart, C.J., Cash, W.B. (1985). Interviewing: Principles and practices (4th ed.). Dubuque, IO: Wm. C. Brown Pub.
- Tuan, Y.F. (1982). Segmented worlds and self: Group life and individual consciousness. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Yalçınoglu, P. (2013). “Kelimelerin uçmasını sağlamak: Görüşme yoluyla anlamak” İçinde A. Ersoy ve P. Yalçınoglu (edt), Nitel araştırmaya giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz ve Özdemir, (2017). Turizm destinasyonlarında restoran biçimleşmeleri: Kapadokya bölgesi üzerine nitel bir araştırma. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 28(1), 81-95.